

SKUPNO POROČILO O SOCIALNI ZAŠČITI IN SOCIALNEM VKLJUČEVANJU ZA LETO 2009 – POVZETEK

Socialna vključenost, pokojnine,
zdravstveno varstvo in dolgotrajna oskrba

Evropska komisija

Ta publikacija je izšla ob podpori programa Skupnosti za zaposlovanje in socialno solidarnost (2007–2013). Ta program upravlja Generalni direktorat za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti pri Evropski komisiji. Ustanovljen je bil, da finančno podpre uresničevanje ciljev Evropske unije na področju zaposlovanja in socialnih zadev, kot so določeni v socialni agendi, in s tem prispeva k doseganju ciljev lizbonske strategije na teh področjih.

Sedemletni program je namenjen vsem zainteresiranim stranem, ki lahko pomagajo zasnovati razvoj ustrezne in učinkovite zakonodaje in politik na področju zaposlovanja in sociale, v EU-27, državah Efte-EGP ter državah kandidatkah in potencialnih državah kandidatkah za članstvo v EU.

Cilj programa Progress je povečati prispevek EU podpori zavezam in prizadevanjem držav članic za ustvarjanje novih in boljših delovnih mest ter oblikovanje tesneje povezane družbe. V ta namen bo program Progress ključen pri:

- zagotavljanju analiz in strateškega svetovanja na področju politik Progress;
- spremljanju in poročanju o izvajanju zakonodaje in politik EU na področju politik Progress;
- spodbujanju prenosa politik, znanja in podpore med državami članicami glede ciljev in prednostnih nalog Evropske unije ter
- prenosu stališč zainteresiranih strani in širše družbe.

Več informacij najdete na:
<http://ec.europa.eu/progress>

SKUPNO POROČILO O SOCIALNI ZAŠČITI IN SOCIALNEM VKLJUČEVANJU ZA LETO 2009

POVZETEK

Socialna vključenost, pokojnine,
zdravstveno varstvo in dolgotrajna oskrba

Evropska komisija

Generalni direktorat za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti
Enoti E2 in E4

Rokopis je bil dokončan junija 2009

Niti Evropska komisija niti osebe, ki delujejo v njenem imenu, niso odgovorne za uporabo podatkov iz te publikacije.

© Fotografije: Getty Images

Za uporabo ali reprodukcijo fotografij, za katere Evropski skupnosti nimata avtorskih pravic, je treba za dovoljenje zaprositi neposredno imetnika ali imetnike avtorskih pravic.

Europe Direct je služba za pomoč pri iskanju odgovorov
na vprašanja v zvezi z Evropsko unijo

Brezplačna telefonska številka (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*): Nekateri operaterji mobilne telefonije ne dovoljujejo
vzpostavitve zveze s števkami 00 800
ali pa te klice zaračunavajo.

Veliko dodatnih informacij o Evropski uniji je na voljo na internetu.

Dostop je mogoč na strežniku Europa (<http://europa.eu>).

Kataloški podatki in povzetek so navedeni na koncu te publikacije.

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2009

ISBN 978-92-79-13148-6
doi:10.2767/43689

© Evropski skupnosti, 2009
Reprodukcija je dovoljena z navedbo vira.

Printed in Belgium

TISKANO NA BELEM PAPIRJU, KI NE VSEBUJE KLORA

KAZALO

UVOD	5
SOCIALNI VPLIV GOSPODARSKE KRIZE	8
Več prejemnikov socialnih pomoči	8
Prispevek socialne politike	9
Krepitev solidarnosti	9
Vloga Evropskega socialnega sklada	9
BOJ PROTI REVŠČINI IN SOCIALNI IZKLUČENOSTI	10
Pomoč otrokom pri izhodu iz revščine	11
Spodbujanje socialne vključenosti Romov	11
Aktivno vključevanje	12
Migranti	12
Invalidi	13
Odprava brezdomstva	13
Odprava prikrajšanosti v izobraževanju	14
Odprava finančne izključenosti	14
PRIMERNE IN VZDRŽNE POKOJNINE	15
Kaj pomenita „primernost“ in „vzdržnost“	15
Več zaposlenih ljudi in za daljše obdobje	16
Zagotavljanje primernosti pokojnin	17
Naložbeni pokojninski načrti	17
Vpliv krize na pokojninske dohodke iz naložbenih pokojninskih skladov	18
Predpisi o minimalnem dohodku	18
SPLOŠNO DOSTOPNO ZDRAVSTVENO VARSTVO IN DOLGOTRAJNA OSKRBA	19
Izboljšanje sistemov zdravstvenega varstva	19
Zdravstveno varstvo, dostopno za vse	19
Kakovost zdravstvenega varstva	21
Vzdržnost in usklajevanje	21
Dolgoročna oskrba	21
SKLEPI	22

UVOD

V tem letaku so predstavljene glavne ugotovitve Skupnega poročila o socialni zaščiti in socialnem vključevanju za leto 2009 ter pregled glavnih trendov na ravni Evropske unije (EU) in posameznih držav članic na teh področjih.

Skupno poročilo za leto 2009 temelji na nacionalnih strateških poročilih (NSP) držav članic, tj. dokumentih, v katerih države predstavljajo svoje strategije pospeševanja napredovanja proti skupnim socialnim ciljem EU. Nacionalna strateška poročila, ki so bila Evropski komisiji predstavljena jeseni 2008, zajemajo obdobje 2009–2011 in so osredotočena na tri glavna področja: socialno vključenost, pokojnine ter zdravstveno varstvo in dolgotrajno oskrbo. Ključne ugotovitve, ki izhajajo iz poročila, naj bi v prihodnjih letih spodbujale politična prizadevanja na področju socialne zaščite in socialnega vključevanja.

Ukrepanje na ravni EU

EU si prizadeva spodbujati socialno vključevanje in socialno zaščito s procesom socialnega vključevanja in socialne zaščite, v okviru katerega na podlagi skupnih izkušenj usklajuje in spodbuja prizadevanja držav članic v boju proti socialni izključenosti in revščini ter pri reformah njihovih sistemov socialne zaščite. Ukrepi na ravni EU temeljijo na skupnih ciljih, ki so bili dogovorjeni na ravni EU in jih države članice uresničujejo z nacionalnimi akcijskimi načrti. Ukrepi na ravni EU temeljijo na skupnih ciljih, ki so bili dogovorjeni na ravni EU in jih države članice uresničujejo z nacionalnimi akcijskimi načrti.

Sistem skupnih ciljev in kazalnikov, ocenjevanja in poročanja v zvezi s socialno zaščito, ki ga uporablja EU, – odprta metoda usklajevanja – deluje skupaj s strategijo EU za rast in delovna mesta. Skupno poročilo o socialni zaščiti in socialnem vključevanju je ključna lastnost odprte metode usklajevanja (glej okvir).

Odprta metoda usklajevanja

Pristop EU na področju socialne politike temelji na odprti metodi usklajevanja, ki je mehanizem za usklajevanje gospodarskih, zaposlovalnih in socialnih politik držav članic. Namen te metode je napredek v smeri skupnih evropskih ciljev, hkrati pa posameznim državam omogočiti izbiro pri definiranju politik, s katerimi bi bilo mogoče te cilje najbolje doseči. V okviru odprte metode usklajevanja države članice pripravijo nacionalne akcijske načrte, v katerih predstavijo prednostne naloge in načrtovane ukrepe, Evropska komisija pa jih pri tem podpira in spremlja napredek.

Gospodarske razmere

Nacionalna strateška poročila držav članic, ki so bila predstavljena ob koncu septembra 2008, so bila pripravljena, preden so se negativne posledice finančne krize prenesle na realni sektor. Čeprav v nacionalnih strateških poročilih razvoja teh dogodkov ni bilo mogoče predvideti, so se države članice in Komisija strinjale, da so poročila kljub temu relevantna in da so ukrepi, predvideni za pomoč pri doseganju skupnih socialnih ciljev, zdaj še toliko nujnejši. Prav posebej pa bi morale ustrezne socialne politike istočasno podpirati zmanjševanje negativnih socialnih vplivov na najbolj ranljive segmente prebivalstva ter obvladovanje vpliva krize na gospodarstvo v splošnem.

Socialna vključenost

Okrog 16 odstotkov prebivalstva EU (ali 79 milijonov ljudi) je ogroženega z dohodkovno revščino, pri otrocih in starejših pa je ta delež še večji. Revščina ima več vzrokov: slabe stanovanjske razmere, nezadostna znanja in sposobnosti, pomanjkanje pravega dostopa do zdravstvenega varstva in drugih življenjsko pomembnih storitev, nezmožnost dostopa do trga dela. Vsi navedeni dejavniki, še posebej v kombinaciji, lahko državljanom preprečujejo polno udeležbo v družbi.

Pri socialni vključenosti gre za zagotavljanje polne udeležnosti pri delu in v družbi z enakimi možnostmi za vse, tudi za ogrožene skupine. Spodbujanje socialne vključenosti je tudi bistvenega pomena za uresničevanje ciljev EU glede trajnostne gospodarske rasti, številčnejših in boljših delovnih mest ter večje socialne kohezije.

Glede na to, da je leto 2010 razglašeno za evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti, naj bi EU ponovno utrdila svojo zavezo, da bo do takrat odločilno vplivala na izkoreninjenje revščine in socialne izključenosti.

Socialna zaščita

V EU so sistemi socialne zaščite močno razviti. Ljudi ščitijo pred tveganji nezadostnih dohodkov, povezanimi z brezposelnostjo, boleznijo, invalidnostjo, starševskimi odgovornostmi, starostjo ali nezadostnimi dohodki po izgubi zakonskega partnerja ali enega od staršev. Poleg tega zagotavljajo dostop do storitev, ki so bistvene za dostojno življenje.

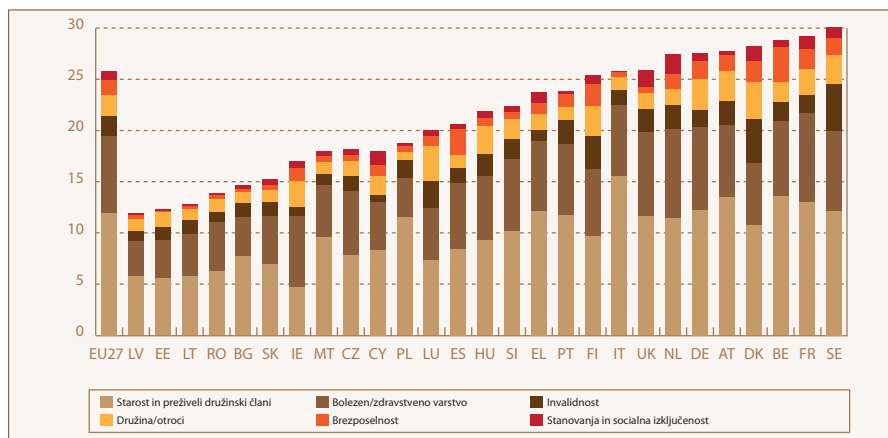
Kljub temu neenakosti ostajajo, v hitro spreminjajočem se svetu pa se sistemi socialne zaščite spopadajo z novimi izzivi. Glavno grožnjo pomeni zlasti staranje prebivalstva, pri čemer naj bi se po projekcijah delež državljanov, starih 65 let in več, do leta 2050 povečal za 77 odstotkov. Države članice zato izvajajo reforme svojih pokojninskih sistemov, zdravstvenih sistemov in sistemov dolgotrajne oskrbe, da bi zagotovile splošen in trajnosten dostop do teh storitev.

EU podpira posodabljanje sistemov socialne zaščite z namenom zagotavljanja socialne pravičnosti za vse in spodbujanja aktivnega sodelovanja celotnega prebivalstva v družbi.

Vloga izdatkov za socialno zaščito

Socialna zaščita prispeva k omilitvi revščine, hkrati pa tudi pomaga zavarovati ljudi pred velikimi socialnimi tveganji. Če si natančneje ogledamo izdatke za socialno zaščito, vidimo, da se v vseh državah članicah EU večina teh namenja starostnim pokojninam ter nadomestilom za bolezni in zdravstveno varstvo (glej sliko). Zato je treba pri presojanju preventivne vloge socialne zaščite preučiti zlasti vzdržljivost pokojninskih sistemov in dostop državljanov do zdravstvenega varstva.

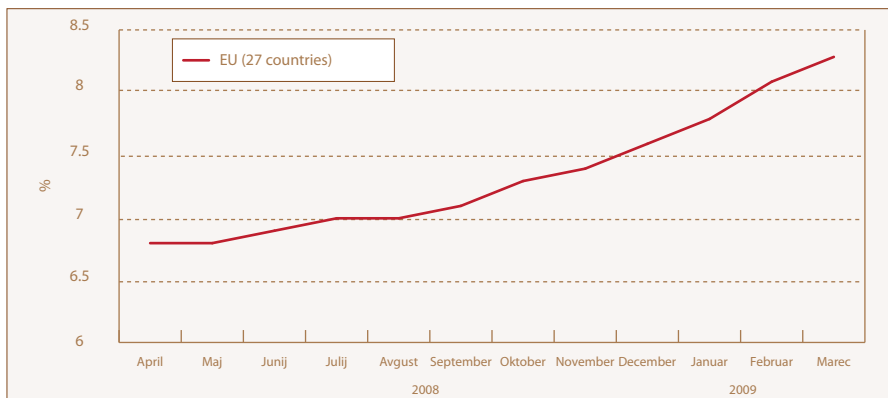
Nadomestila za socialno zaščito (% BDP, 2006)

SOCIALNI VPLIV GOSPODARSKE KRIZE

Najnovjši statistični podatki o brezposelnosti jasno kažejo, da finančna kriza vpliva na trge dela. Stopnja brezposelnosti v EU je na primer marca 2009 dosegla 8,3 odstotka v primerjavi z minimumom 6,7 odstotka marca 2008. Nekatere države, kot so Estonija, Španija, Irska, Litva in Latvija, so bile še posebej prizadete.

Stopnja brezposelnosti (%)

Opomba: Graf prikazuje število brezposelnih oseb kot odstotek celotne aktivne populacije (skupnega števila zaposlenih in brezposelnih oseb).

Vir: Eurostat.

Več prejemnikov socialnih pomoči

V zadnjih mesecih se je brezposelnost v EU kot celoti in v večini držav članic močno povečala, zlasti pri določenih skupinah prebivalstva, kot so mladi, zaposleni za določen čas in migranti. Po podatkih, ki jih je zbral Odbor za socialno zaščito, večina držav članic pričakuje, da bodo sistemi socialne pomoči obremenjeni, saj bodo lahko tisti, ki prejemajo nadomestilo za brezposelnost, izgubili pravico do nadomestila, preden si bodo našli novo zaposlitev. Poleg tega se v nekaterih državah že povečuje delež starejših delavcev, ki uveljavljajo pravico do predčasne ali invalidske upokojitve.

V nekaterih državah se hitro povečuje število gospodinjstev, ki ne morejo odplačati svojih hipotekarnih posojil ali pa jih čaka odvzem premoženja. Podatki kažejo tudi na večjo prezadolženost in težave posameznikov pri dostopu do kredita. Naložbeni pokojninski

načrti se soočajo z močnim upadom vrednosti naložb, iz katerih se financirajo pokojninske obveznosti.

Prispevek socialne politike

Sistemi socialne zaščite imajo vlogo „samodejnih stabilizatorjev“, s tem ko pomagajo blažiti vpliv gospodarske recesije na državljane, zlasti najbolj ranljive. Glede na trenutne obete naj bi izdatki za socialno zaščito naraščali, čeprav so države članice različno sposobne zadostiti tej naraščajoči potrebi.

Najhuje prizadete žrtve krize bodo verjetno ranljiva gospodinjstva, ki so na trgu dela in v družbi v slabšem položaju. Zato so potrebne socialne varnostne mreže, ki so dovolj močne, da nudijo ustrezno podporo posameznikom, in dovolj učinkovite, da jih ponovno vključijo v aktivno sodelovanje v družbi in na trgu dela.

Krepitev solidarnosti

Eden od načinov, kako omiliti učinke gospodarske krize in prispevati k oživitvi gospodarstva je ta, da izhajamo iz vrednot, na katerih temeljijo socialne politike EU, in iz napredka, doseženega pri strukturnih reformah. Nedavne strukturne reforme na področju socialne varnosti so bile uspešne, saj so omogočile zaposlitev večjega števila ljudi, povečale spodbude za delo, okrepile odpornost trgov dela, podaljšale delovno dobo in povečale gospodarsko rast. Bistveno je, da se še naprej krepijo pozitivne vzajemne interakcije ukrepov za rast in delovna mesta, zlasti tako, da se namenja več pozornosti učinkoviti integraciji politik ter vključevanju socialnih vprašanj na druga področja politike.

Da bi ustrezno reagirali na negativne vplive na zaposlovanje in socialno kohezijo, je treba nadaljevati dolgoročne reforme ter jih pri tem uskladiti s kratkoročnimi ukrepi za preprečevanje izgube delovnih mest in ohranjanje dohodkov gospodinjstev. Potreben je odločen in usklajen odziv EU, kar je jasno razvidno tudi iz Evropskega načrta za ožitev gospodarstva – strategije, s katero namerava EU najti izhod iz trenutne gospodarske krize.

Vloga Evropskega socialnega sklada

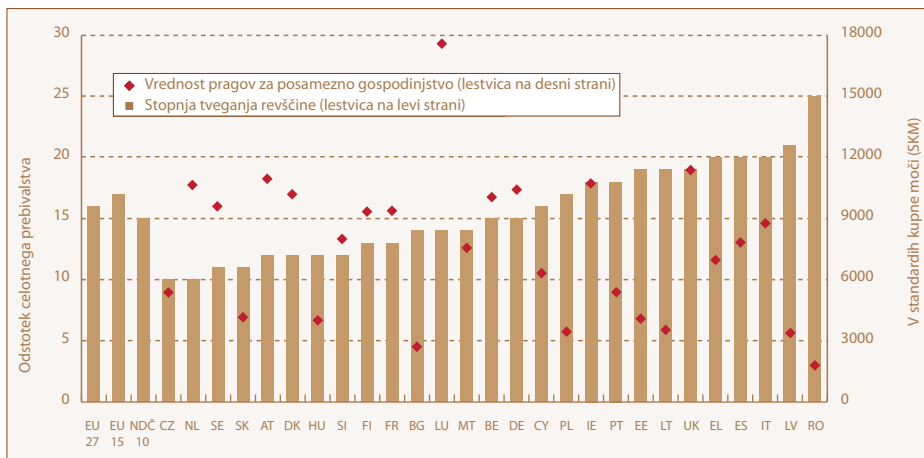
Da bi se zmanjšale socialne posledice krize, bi bilo treba Evropski socialni sklad fleksibilno in pravočasno izkoristiti v polnem obsegu, in sicer s spodbujanjem hitrega ponovnega vključevanja brezposelnih na trg dela, pri čemer se je treba osredotočiti na najbolj ranljive. Trenutno potekajo prizadevanja za poenostavitev izvajanja programov, ki so financirani iz strukturnih skladov EU in izboljšanje usklajenosti s socialnimi politikami.

BOJ PROTI REVŠČINI IN SOCIALNI IZKLJUČENOSTI

Kot je prikazano v okvirju **SOCIALNE RAZMERE V ŠTEVILKAH**, občuten delež prebivalcev EU živi pod pragom revščine ⁽¹⁾. Ta delež je različen, vse od 10 odstotkov na Češkem in Nizozemskem, pa do 21 odstotkov v Latviji. Poleg tega so otroci in starejši izpostavljeni še večjemu tveganju revščine, saj je stopnja tveganja revščine pri njih 19-odstotna. Potrebna je previdnost, saj bi se lahko pojavile nove ogrožene skupine, na primer mladi delavci in osebe, ki vstopajo na trg dela, pa tudi nova tveganja.

SOCIALNE RAZMERE V ŠTEVILKAH: Leta 2007 je bilo tveganju revščine izpostavljenih 16 odstotkov (ali 79 milijonov) Evropejcev.

Stopnja tveganja revščine v EU (% , 2007)

Vir: EU-SILC (2007); dohodkovno leto 2006; razen za UK (dohodkovno leto 2006) in za IE (drseče referenčno obdobje za dohodek 2005–2006); RO: Nacionalna raziskava proračuna gospodinjstev 2006. Manjkajo podatki za BG. NDČ = nove države članice

⁽¹⁾ Opredeljenim kot 60 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka v državi po socialnih transferjih.

Pomoč otrokom pri izhodu iz revščine

Delež otrok v EU, ki so izpostavljeni tveganju revščine, se od leta 2000 ni zmanjšal. Spopadanje z revščino otrok in odprava tega, da se prikrajšanost v družbi prenaša iz generacije v generacijo, sta vse od začetka procesa socialnega vključevanja deležna velike pozornosti. Ta problematika se vse bolj izpostavlja kot ena ključnih prednostnih nalog za države članice.

Leta 2006 je marčevski Evropski svet pozval države članice EU-27, naj sprejmejo odločne ukrepe za izkoreninjenje revščine otrok, kar so številne države članice sprejele. Večina držav članic, ki so to problematiko uvrstile med svoje prednostne naloge, namerava zdaj okrepiti svoje strategije ter uporabljati bolj večrazsežnost in celosten pristop.

Treba je okrepiti prizadevanja držav članic za izvajanje celovitih strategij za boj proti revščini in socialni izključenosti otrok, vključno z dostopnim, cenovno ugodnim in kakovostnim otroškim varstvom.

Dvaindvajset držav si je določilo cilje v zvezi z revščino otrok, pri čemer jih šestnajst uporablja kazalnike, dogovorjene na ravni celotne EU. Nekatere so si določile tudi vmesne cilje za lastne izzive (gospodinjstva brez zaposlenih članov, najbolj ogrožene družine, intenzivnost revščine in otroško varstvo).

Poleg tega se pri celostnem oblikovanju politik socialnega vključevanja na splošno namenja večja pozornost otrokom in družinam, predvsem v okviru politik aktivnega vključevanja. Mnoge države so revščino otrok tako vključile v področja, kot so minimalni dohodki in plače, usklajevanje delovnega in družinskega življenja ter družinam prijazne storitve.

Spodbujanje socialne vključenosti Romov

Romi po vsej Evropi so navadno prikrajšani z različnih vidikov, zaradi česar so izjemno pogosto izpostavljeni socialni izključenosti in revščini. Skladno s tem so države članice, v katerih živijo razmeroma številčne romske manjšine, namenile večjo pozornost obravnavi tega vprašanja, hkrati pa je razumevanje izzivov, ki jih to prinaša, na splošno boljše.

Vprašanja, ki se jih je treba lotiti, vključujejo desegregacijo, dostop do zaposlitve, odpravo prikrajšanosti v izobraževanju ter boljši dostop do osnovnih storitev, na primer na področju stanovanjskega vprašanja in zdravstvenega varstva. Kljub temu še vedno obstaja potreba po celovitem okviru politike, večjem številu podatkov ter obsežnejši in zanesljivejši bazi znanja.

Aktivno vključevanje

Boj proti socialni izključenosti pomeni spodbujanje vključevanja ranljivih skupin prebivalstva in odpravljanje diskriminacije na vseh področjih življenja, tudi na trgu dela. Strategije „aktivnega vključevanja“ imajo pomembno vlogo pri zagotavljanju, da socialne politike mobilizirajo delovno sposobne ljudi, hkrati pa zagotovijo primeren življenjski standard za tiste, ki so zunaj in bodo ostali zunaj trga dela.

Aktivno vključevanje, ki hkrati spodbuja vključujoče trge dela, zagotavlja primerne dohodke in dostop do kakovostnih storitev, je ena od prednostnih nalog večine držav članic. Vendar pa se v večini primerov različni vidiki obravnavajo ločeno, čeprav je večina prikrajšanih posameznikov izpostavljena večkratni prikrajšanosti in so zato nujno potrebne celostne rešitve.

Več držav je sprejelo ukrepe za ohranitev kupne moči oseb z minimalnimi dohodki, vendar pa je med drugim še naprej nujno razvijati boljše povezave med nadomestili za brezposelnost in dodatki za zaposlene, da bi se uvedle prave spodbude, obenem pa zagotovila ustrezna podpora dohodkov, preprečila revščina zaposlenih ter spodbujalo trajno vključevanje na trg dela.

Migranti

S socialno prikrajšanostjo se pogosto srečujejo tudi migranti. Med to skupino in večinskim prebivalstvom so dejansko še vedno precejšnje razlike glede revščine, dohodkov, zdravja, zaposlovanja, brezposelnosti, izobraževanja in predčasnega opuščanja šolanja.

Države članice tako prednostno namenjajo pozornost izboljšanju vključevanja migrantov. Pri tem vse bolj privzemajo celosten pristop in se tako močneje osredotočajo na to, da bi v proces vključile tako migrante kot družbo gostiteljico, mnoge pa si prizadevajo ustvariti sinergije med politikami vključevanja in protidiskriminacijskimi ukrepi. Kljub temu je treba problematiki še vedno namenjati več pozornosti.

Invalidi

Glede na to, da ima po ocenah 50 milijonov ali več Evropejcev eno od oblik invalidnosti ^(?), je vključevanje te skupine ljudi še naprej pomembna tema. Na splošno velja, da sta razlog za revščino invalidov ekonomska nedejavnost in nezadostna dohodkovna podpora, vendar pa je kvantitativnih dokazov o tem malo. Države članice se tako osredotočajo na vključevanje invalidov na trg dela ter odpravljanje ovir glede izobraževanja in vseživljenjskega učenja.

Le malo držav pa si je kot prednostno nalogo zadalo odpraviti strukturne ovire za polno sodelovanje v družbi. Več pozornosti bi bilo invalidom treba nameniti tudi pri oblikovanju politike na različnih področjih (vključevanje invalidnosti na druga področja politike).

Odprava brezdomstva

Brezdomstvo je ena najhujših oblik socialne izključenosti, zato sta v sedanjih gospodarskih razmerah dostopnost cenovno dostopnih stanovanj in preprečevanje prisilnih izselitev še toliko večjega pomena za boj proti revščini in socialni izključenosti.

Nekatere države različne vidike te problematike obravnavajo z izvajanjem celovitih, večrazsežnostnih strategij, medtem ko so druge osredotočene na ukrepe, integrirane v širše okvire politik, na primer stanovanjske, zaposlovalne in zdravstvene. Precejšnja pozornost se trenutno namenja projektom subvencioniranih stanovanj, katerih namen je posameznikom omogočiti samostojno življenje in jim hkrati ponuditi posameznikom prilagojeno socialno podporo.

Več držav članic je določilo cilje za zmanjšanje števila brezdomcev ali okrepitev podpornih struktur, vendar pa pomanjkanje zanesljivih podatkov še naprej ovira prizadevanja za opredelitev in spremljanje učinkovitih politik. Spodbujanje finančne vključenosti je odločilno za preprečevanje brezdomstva, zlasti v sedanjih razmerah; razlaščenim ali deložiranim ljudem bi morala biti zagotovljena ustrezna podpora in svetovanje.

^(?) Priložnostni modul ankete o delovni sili iz leta 2002 glede invalidnosti v kombinaciji z Eurostatovo oceno števila prebivalcev za leto 2008.

Odprava prikrajšanosti v izobraževanju

Pomembnosti izobraževanja se zaveda večina držav, vendar pa so le nekatere to problematiko vključile v celovito dolgoročno strategijo za preprečevanje in odpravo socialne izključenosti. Predšolska vzgoja je ključnega pomena, in sicer kot osnovni dejavnik za izravnavo socialno-ekonomske prikrajšanosti ter sredstvo za lažje usklajevanje delovnega in družinskega življenja. Delo je usmerjeno tudi v zagotavljanje visokih kakovostnih standardov v vseh šolah, boj proti predčasni prekinitvi šolanja, izboljšanje dostopnosti izobraževanja za posamezne skupine in uvajanje ukrepov za priznavanje predhodno pridobljenih znanj.

Odprava finančne izključenosti

Obravnavanje finančne izključenosti je bistvenega pomena v vsaki strategiji boja proti revščini, v sedanji krizi pa je ta problematika še bolj izpostavljena. Po eni strani imajo ljudje, ki se srečujejo z revščino in/ali izključenostjo, specifične težave pri dostopu do finančnih storitev, kar ima negativne posledice za njihovo osebno finančno stanje ali sposobnost, da si najdejo zaposlitev. Ker ti ljudje nimajo dostopa do finančnih storitev na običajnem trgu, se lahko zaradi tega usmerijo k dražjim in bolj tveganim alternativnim finančnim produktom. Po drugi strani lahko neprimerno trženje finančnih storitev in neenak dostop do informacij o njih pripeljeta do prekomernega zadolževanja.

Nekatere države članice izvajajo celovite politike, ki pogosto vključujejo svetovanje glede zadolženosti, medtem ko ena država obravnava problem prekomerne zadolženosti kot prednostno nalogo. V nekaterih državah so posameznikom, za katere običajni kreditni trg ni dostopen, zagotovljeni mikrokrediti – majhna posojila za spodbujanje podjetništva pri ljudeh, ki se srečujejo z revščino.

SOCIALNE RAZMERE V ŠTEVILKAH: Kljub splošnemu napredku na trgih dela živi 7 odstotkov zaposlenih pod pragom revščine („revščina zaposlenih“).

PRIMERNE IN VZDRŽNE POKOJNINE

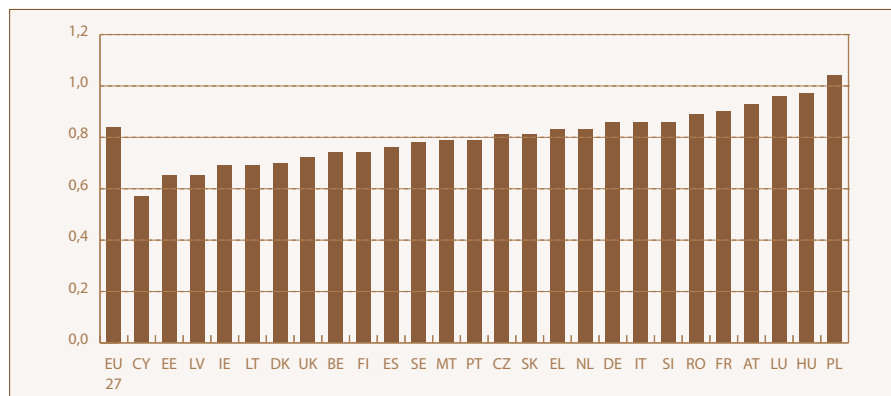
Staranje prebivalstva lahko negativno vpliva na pokojninske sisteme. Koeficient starostne odvisnosti (razmerje med številom prebivalcev, starih 65 in več let, in številom prebivalcev, starih od 15 do 64 let) naj bi se po napovedih med letoma 2004 in 2050 povečal za več kot enkrat, in sicer s 25 na 53 odstotkov. ⁽³⁾ Čeprav starost ne pomeni več nujno materialne ogroženosti, tveganje revščine za upokojenca ostaja.

V zadnjem desetletju so države članice zaradi boljšega zagotavljanja primernih in vzdržnih pokojnin reformirale svoje pokojninske sisteme. Napredek je bil dosežen pri zagotavljanju primernih pokojnin brez ogrožanja finančne vzdržnosti in spodbud za delo. Vendar pa bo zaradi trenutnih gospodarskih obetov natančno uravnoteženje teh reform, ki je potrebno, še zahtevnejše.

Kaj pomenita „primernost“ in „vzdržnost“

Cilj sistemov pokojninskega zavarovanja je zagotoviti upokojenecem primeren življenjski standard, ki preprečuje revščino in socialno izključenost starejših. Take primerne pokojnine omogočajo starejšim ljudem, da so deležni gospodarske blaginje svoje države ter da sodelujejo v javnem, socialnem in kulturnem življenju. Če pa želimo zagotoviti primerne pokojnine v prihodnje, bo zaradi hitrega staranja družbe potrebno vzdržno financiranje pokojninskih sistemov. Primernost in vzdržnost sta torej neločljivo povezani.

Relativni dohodek starejših: mediana dohodka oseb, starih 65 let in več, v razmerju do dohodka oseb, starih od 0 do 64 let, 2007

Vir: Eurostat.

⁽³⁾ Eurostat.

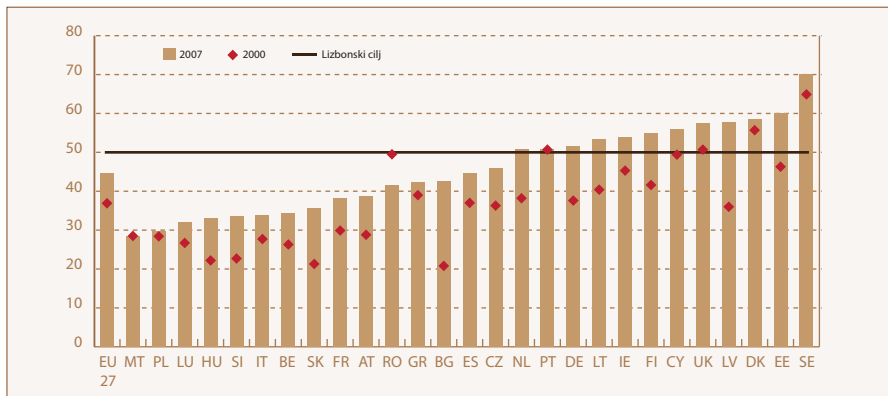
Več zaposlenih ljudi in za daljše obdobje

Zaradi podaljševanja pričakovane življenjske dobe so reforme pokojninskih sistemov usmerjene v ohranjanje delovne aktivnosti starejših. Dejansko se je stopnja zaposlenosti starejših povečala, tako da trenutno enajst držav izpolnjuje lizbonski cilj, po katerem naj bi bilo do leta 2010 zaposlenih 50 odstotkov ljudi v starosti od 55 do 64 let. Zaradi daljše pričakovane življenjske dobe bodo srednjeročno potrebne še višje stopnje zaposlenosti.

Da bi starejše državljanke čim dlje obdržali na trgu dela, je treba zvišati učinkovito upokojitveno starost. Iz nacionalnih poročil je razvidno, da države članice v svojih zakonsko določenih sistemih pokojninskega zavarovanja postopoma zvišujejo upokojitveno starost, možnosti za predčasni odhod s trga dela in spodbude za predčasno upokojevanje pa se ukinjajo. To so pomembni znaki za delodajalce in zaposlene, naj izboljšajo svoje načine upravljanja s starejšimi delavci in preložijo upokojitev na poznejši čas. V sedanji gospodarski krizi se bo pokazalo, ali so ti dosežki trajni. Ključnega pomena je, da se prepreči, da bi se zaradi spopadanja z naraščajočo brezposelnostjo znižala učinkovita upokojitvena starost in ponovno uporabljali mehanizmi predčasnega zapuščanja trga dela.

SOCIALNE RAZMERE V ŠTEVILKAH: Stopnja zaposlenosti starejših delavcev (55–64 let) je leta 2007 dosegla 45 odstotkov v primerjavi s 37 odstotki leta 2001.

Stopnja zaposlenosti starejših delavcev (55–64 let)

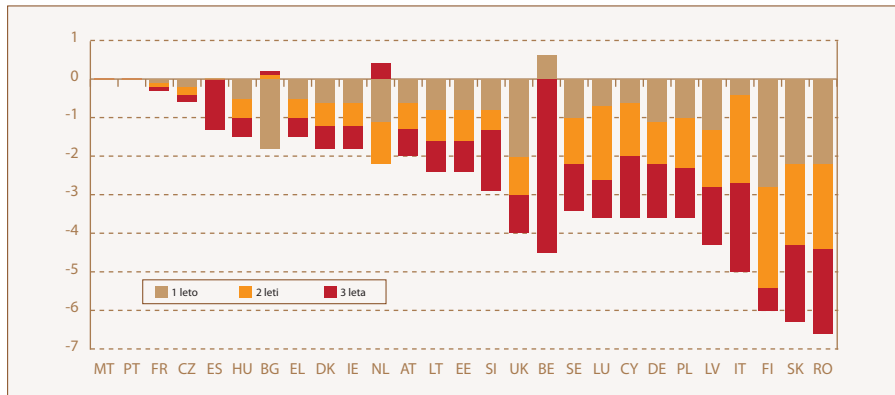
Vir: Eurostat.

Zagotavljanje primernosti pokojnin

Glede na trenutne gospodarske obete je treba nujno poskrbeti, da so delavci, ki so občasno brezposelni, vključeni v pokojninski sistem. Dejansko se lahko v reformiranih sistemih primernost pokojnin zaradi prekinitev dela močno zmanjša, kot je razvidno iz spodnjega diagrama. Posebej pomembno je zagotoviti polno vključenost v pokojninski sistem in spremljanje primernosti pokojnin za ženske in osebe z nizkimi dohodki.

SOCIALNE RAZMERE V ŠTEVILKAH: Sedanji pokojninski sistemi so na splošno zmanjšali revščino pri starejših, vendar pa so samske starejše ženske izpostavljene precej večjemu tveganju kot samski starejši moški (28 odstotkov pri prvih v primerjavi z 20 odstotki pri drugih).

Vpliv eno-, dve- in triletno brezposelnosti na prihodnje upokojske dohodke

Vir: Izračuni teoretičnih nadomestitvenih stopenj, ki jih je opravila ISG v modelu OECD APEX ali v nacionalnih modelih.

Opomba: Izmerjeno na podlagi razlike v neto teoretičnih nadomestitvenih stopnjah – upokojski dohodek glede na zadnjo prejeta plačo, v odstotnih točkah.

Naložbeni pokojninski načrti

Čeprav naložbeni pokojninski načrti za tiste, ki se upokojujejo danes, večinoma še niso tako pomembni, postajajo vse pomembnejši. Zato Skupno poročilo za leto 2009 namenja posebno pozornost zagotavljanju pokojnin iz naložbenih pokojninskih skladov.

Zlasti poudarja potrebo, da naložbeni načrti vključujejo določbe, ki ščitijo pred občutno nestalnostjo donosnosti. Ena od rešitev je, da se s približevanjem upokojitveni starosti naložbeno tveganje zmanjšuje, kar je poznano kot „naložbeni pristop na podlagi življenjskega cikla“. S tako strategijo se lahko mlajši udeleženci pokojninskih sistemov odločijo za bolj tvegane produkte, pri katerih imajo večjo možnost, da v življenju zaslužijo več. V nasprotju se tem bi lahko udeleženci, ki so bližje upokojitvi, izbrali produkte s previdnejšo naložbeno strategijo, preden bi pokojninske prihranke preoblikovali v starostno pokojnino.

Poročilo prav tako zahteva ustrezne rešitve za fazo izplačevanja, ki jo je treba v več državah, kjer se uporabljajo obvezni pokojninski sistemi, še določiti. Rente zagotavljajo dohodek za vse življenje ne glede na trajanje, in so kot take najbolj gotov način za zagotovitev dohodka v pokoju.

Države članice bi morale natančno razmisliti o deležu skupnih pokojninskih dohodkov, katerih vir naj bi bili pokojninski načrti z vnaprej določenimi prispevki, in o tem, ali bi bili ustrezni za vse skupine v populaciji. Pri sistemih prostovoljnega pokojninskega zavarovanja je na primer mogoče opaziti, da je to, katera skupina zavarovancev bo zajeta v sistem in kakšna bo višina prispevkov, odvisno od socialno-ekonomskega položaja zavarovancev.

Če bodo zasebni pokojninski sistemi bistven vir pokojnin, je treba ljudi, ki so vključeni vanje, in višino prispevkov ustrezno določiti.

Poleg tega so bistvenega pomena dobro delujoči nadzorni organi in učinkoviti finančno-regulativni okviri. Ker se pokojnine državljanov financirajo iz več virov, je ključno, da imajo državljani dostop do nepristranskih informacij in finančnega znanja, tako da se lahko informirano odločajo.

Vpliv krize na pokojninske dohodke iz naložbenih pokojninskih skladov

Zaradi dolgoročno usmerjenih strategij in zakonodajnega okvira je vpliv krize na pokojnine iz zasebnih sistemov za večino posameznikov, ki se danes upokojujejo, omejen, vendar pa bodo rezultati za nekatere slabši od pričakovanih.

Predpisi o minimalnem dohodku

Države članice spreminjajo svoje pravne predpise o minimalnem dohodku za starejše, da bi povečale prejemke in olajšale dostop do njih. Glede na to, da so prejemki pogosto vezani na gibanje cen, so relativni dohodki v minulih letih rasti verjetno zaostajali. Kljub temu se je njihovo relativno zmanjšanje v večini primerov izkazalo za precej manjše, kot bi bilo pričakovati. Večina držav članic je zvišala minimalne pokojnine in minimalne prejemke.

SPLOŠNO DOSTOPNO ZDRAVSTVENO VARSTVO IN DOLGOTRAJNA OSKRBA

Države članice so zavezane k dostopnemu, visokokakovostnemu in vzdržnemu zdravstvenemu varstvu in dolgoročni oskrbi za državljane. Zdravje je pomemben cilj, saj prispeva k splošni blaginji vsakega posameznika. Poleg tega omogoča ljudem sodelovanje na trgu dela ter pri družbenih in političnih dejavnostih, zmanjšuje odsotnost z dela zaradi bolezni in izostajanje od dela (absentizem), povečuje storilnost in omogoča, da ljudje preložijo upokožitev na poznejši čas ter tako podaljšajo svojo delovno dobo.

SOCIALNE RAZMERE V ŠTEVILKAH: Pričakovana življenjska doba danes znaša 82 let za ženske in 76 let za moške. V zadnjih 20 letih se je življenjska doba žensk tako podaljšala za štiri, moških pa za pet let.

Izboljšanje sistemov zdravstvenega varstva

Države članice so mnenja, da med bistvene usmeritve, ki prispevajo k zdravju in daljši delovni dobi, spadajo učinkoviti ukrepi v zvezi z zdravjem na delovnem mestu, promocijo zdravja, preprečevanjem bolezni, zdravljenjem in rehabilitacijo. Obstaja tudi potreba po večji usklajenosti med gospodarsko, izobraževalno, zaposlovalno, okoljsko in socialno politiko.

Države članice si poleg tega še naprej prizadevajo izboljšati učinkovitost in uspešnost, pri čemer več držav preučuje možnosti privatizacije. Ali take reforme spodbujajo kakovost in učinkovitost, je odvisno od spodbud in pogodb s skladi zdravstvenega zavarovanja. Na nacionalni ravni je uspeh odvisen od tega, koliko so institucije spodobne spremljati, regulirati, skrbeti za izenačevanje tveganj in opredeliti, kaj lahko bolje opravlja zasebni sektor in kaj javni. Poleg tega je treba zasebno in javno oskrbo usklajevati, da se dosežejo sinergije in prepreči podvajanje.

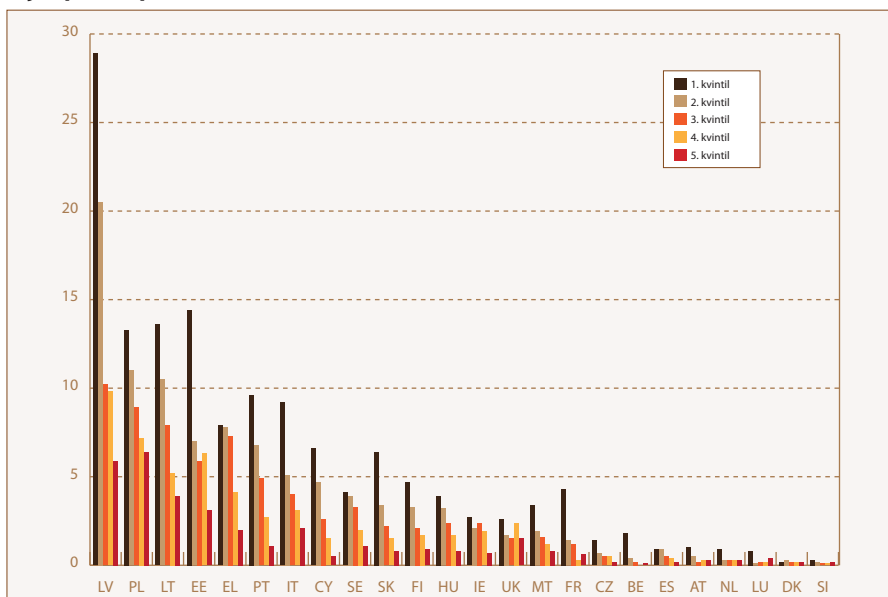
SOCIALNE RAZMERE V ŠTEVILKAH: Skupni izdatki za zdravstvo so se v zadnjih 20 letih v vsej EU povečali. Danes znašajo od 10 odstotkov ali več BDP v nekaterih državah do 6 odstotkov ali manj v drugih.

Zdravstveno varstvo, dostopno za vse

Kljub temu da so sistemi zdravstvenega varstva v posameznih državah članicah dobri, še vedno obstajajo izrazite neenakosti v zdravju evropskih državljanov iz različnih socialno-ekonomskih skupin in regij. Kot kažejo razpoložljivi podatki, ljudje v vseh državah poročajo, da so bili v preteklih 12 mesecih najmanj enkrat v položaju, ko so potrebovali zdravstveno

oskrbo (pregled ali zdravljenje), ki pa ni bila dosegljiva, ker so bodisi morali čakati, je bila predraga ali pa bi za to morali potovati predaleč (nezadovoljena zdravstvena oskrba). Manj izobraženi, manj premožni ljudje ali ljudje s slabšim zaposlitvenim statusom praviloma bolj trpijo zaradi težav z zdravjem. Take neenakosti poglobljajo socialno izključenost in ekonomsko neenakost ter pomenijo izgubo človeškega potenciala.

Nezadovoljena zdravstvena oskrba (razlogi, povezani z dostopom) na podlagi odgovorov sodelujočih v raziskavi (po dohodkovnih kvintilih od najrevnejše do najbogatejše petine prebivalstva, v odstotkih, 2006)

Vir: Eurostat na podlagi podatkov iz ankete EU-SILC 2006.

Razlogi, povezani z dostopom: čakanje na oskrbo, plačevanje oskrbe in oddaljenost do kraja oskrbe.

Države članice si prizadevajo izboljšati razmere z različnimi medsektorskimi politikami, ki obravnavajo načine za spodbujanje boljšega zdravja in preprečevanje bolezni. Prav tako si prizadevajo vključiti vrsto različnih storitev, vključno s tistimi na področju izobraževanja, stanovanj in zaposlovanja. Poleg tega vidijo vse države izboljšanje osnovne oskrbe kot pravo pot do izboljšanja dostopa, zagotavljanja usklajenosti oskrbe in spodbujanja trajnosti.

Čeprav se največji del izdatkov porabi za zdravljenje, zlasti v bolnišnicah, pa se promociji zdravja in preprečevanju bolezni namenja razmeroma majhen del izdatkov glede na zasta-

vljene cilje. Poleg tega je v mnogih državah premalo splošnih zdravnikov in medicinskih sester, zaradi česar je lahko uresničevanje teh ciljev težje.

Kakovost zdravstvenega varstva

Države članice se vse bolj zavedajo vprašanja kakovosti, pri čemer jih kar nekaj izvaja različne pobude, usmerjene v zagotavljanje kakovostne in varne preventivne oskrbe in zdravljenja za državljane. Tako so bili na primer na podlagi dokazane medicine in ocenjevanja zdravstvene tehnologije izdelani in uvedeni standardi kakovosti ali klinične smernice.

Vendar pa je malo držav varnost bolnikov, ki je eden od temeljev kakovosti, uvrstilo med ključne prednostne naloge ter vzpostavilo ustrezne strukture in sisteme. Na tem področju je mogoče opaziti velike razlike, saj so nekatere države članice že precej napredovale pri izvajanju strategij za kakovost in varnost ter pri izvajanju pristopa, usmerjenega v bolnika, medtem ko so druge v zvezi s tem šele na začetku. Navedene razlike je mogoče pojasniti z omejenimi sredstvi, namenjenimi zdravstvenemu varstvu, in premajhnim zavedanjem dolgoročnih prednosti, ki jih lahko prinese kakovostna zdravstvena oskrba.

Vzdržnost in usklajevanje

Kot je bilo že omenjeno, se sistemi zdravstvenega varstva še vedno spopadajo s pomanjkanjem osebja, ta problem pa se bo zaradi staranja prebivalstva verjetno še poglobil, zaradi česar je vzdržnost sistema vprašljiva. Države članice bi morale zato sprejeti ukrepe za zaposlovanje, usposabljanje in zadrževanje zdravstvenih delavcev v poklicu na vseh ravneh.

Poleg tega so države napredovale pri razvoju celostnega pristopa k obvladovanju kroničnih bolezni, vendar je treba še veliko narediti za izboljšanje usklajenosti med različnimi vladnimi službami, med vrstami zdravstvene oskrbe, med zdravstvom in socialnim varstvom, javno in zasebno oskrbo ter med javnim in tretjim sektorjem. To še toliko bolj velja za dolgoročno oskrbo.

Dolgoročna oskrba

Daljša pričakovana življenjska doba in socialno-ekonomske spremembe spodbujajo povpraševanje po dolgoročni oskrbi. Države članice si zato prizadevajo poiskati trajnostno naravno mešano financiranje, pri čemer je trenutno delež financiranja iz zasebnih virov razmeroma visok. Pri tem gre lahko za zasebno zdravstveno zavarovanje ali zasebna plačila gospodinjstev.

Vzdrževane osebe so bolj naklonjene dolgoročni oskrbi na domu ali v skupnosti kot pa institucionalni oskrbi, vendar pa se v mnogih državah za slednjo še vedno porabi več kot polovica javnih izdatkov. Poleg tega se je treba tako kot pri zdravstvenem varstvu soočiti s pričakovanim pomanjkanjem delovne sile v dolgotrajni oskrbi (formalna oskrba) ter poiskati načine za podporo družinski članom, ki izvajajo oskrbo, ali nepoklicnim izvajalcem oskrbe.

SKLEPI

Ključna sporočila iz novih nacionalnih strateških poročil (NSP) držav članic o strategijah za pospeševanje skupnih socialnih ciljev EU:

- EU lahko kot temelj za omilitev učinkov gospodarske krize in spodbujanje oživitve gospodarstva uporabi vrednote solidarnosti, na katerih temeljijo socialne politike EU, in napredek, dosežen pri strukturnih reformah. Bistveno je še naprej krepiti pozitivno vzajemno interakcijo z ukrepi za rast in delovna mesta, zlasti tako, da se sistemom socialne zaščite omogoči, da v celoti odigrajo svojo vlogo samodejnih stabilizatorjev. Da bi odpravili negativne vplive na zaposlovanje in socialno kohezijo, je treba nadaljevati dolgoročne reforme ter jih pri tem uskladiti s kratkoročnimi ukrepi za preprečevanje izgube delovnih mest in ohranjanje dohodkov gospodinjstev. Nedavne strukturne reforme na področju socialne varnosti so bile uspešne, saj so omogočile zaposlitev večjega števila ljudi, povečale spodbude za delo, okrepile odpornost trgov dela, podaljšale delovno dobo in povečale gospodarsko rast. Potreben je odločen in usklajen odziv EU, kar je jasno razvidno tudi iz Evropskega načrta za oživitev gospodarstva.
- Da bi se zmanjšale socialne posledice krize, bi bilo treba Evropski socialni sklad fleksibilno in pravočasno izkoristiti v polnem obsegu, in sicer s spodbujanjem hitrega ponovnega vključevanja brezposelnih na trg dela, pri čemer se je treba osredotočiti na najbolj ranljive. Pri tem bosta pomagala poenostavljeno izvajanje programov s sredstvi iz strukturnih skladov in boljša usklajenost s socialnimi politikami. Komisija bo redno izdajala glasilo za spremljanje socialnih trendov. Poročila držav članic bi lahko olajšala izmenjavo informacij in izkušenj pri politikah v Odboru za socialno zaščito.
- Izvajati je treba celovite strategije aktivnega vključevanja, ki združujejo in usklajujejo ukrepe, usmerjene v vključujoče trge dela, dostop do kakovostnih storitev in primeren minimalni dohodek. Treba je okrepiti prizadevanja držav članic za izvajanje celovitih strategij za boj proti revščini in socialni izključenosti otrok, vključno z dostopnim, cenovno ugodnim in kakovostnim otroškim varstvom. Vztrajno si je treba prizadevati za odpravo brezdomstva kot izjemno hude oblike izključenosti, odpravo večkratne prikrajšanosti, s katero se srečujejo Romi, in njihove stalne ogroženosti zaradi socialnega izključevanja, ter za spodbujanje socialnega vključevanja migrantov. Potrebna bo pazljivost, saj bi se lahko pojavile nove ogrožene skupine, na primer mladi delavci in osebe, ki vstopajo na trg dela, pa tudi nova tveganja.

- Dolgoročna primernost in vzdržnost pokojninskih sistemov sta odvisni od nenehnih prizadevanj, da se kljub recesiji doseže lizbonski cilj, ki predvideva 50-odstotno stopnjo zaposlenosti starejših delavcev. Pomembno je zagotoviti polno vključenost v pokojninski sistem in spremljati primernost pokojnin, zlasti za ženske in osebe z nizkimi dohodki. Zaradi dolgoročno usmerjenih strategij in zakonodajnega okvira je vpliv krize na pokojnine iz zasebnih sistemov za večino posameznikov, ki se danes upokojujejo, omejen, vendar pa bodo rezultati za nekatere morda slabši od pričakovanih. Treba po ponovno pregledati modele naložbenih pokojninskih načrtov, da bodo bolj pripravljene na tveganja v fazah naložb in izplačevanja ter razširili krog zavarovancev, tako da bodo lahko ti načrti v celoti sposobni obvladovati problem staranja.
- Države članice si prizadevajo izboljšati stroškovno učinkovitost zdravstvenega varstva in zmanjšati neenakosti v zdravstvu z usmerjanjem večje pozornosti v osnovno zdravstveno varstvo, preventivo, promocijo zdravja, boljše usklajevanje in racionalno rabo virov. Te strategije je treba izvajati odločneje, zlasti če imajo sistemi zdravstvenega varstva premalo sredstev. To prav tako pomeni, da je treba morebitno pomanjkanje osebja v zdravstvu reševati z zaposlovanjem, usposabljanjem in zadrževanjem zdravstvenih delavcev v poklicu ter njihovim razvojem na vseh ravneh.
- Države članice si prav tako prizadevajo vzpostaviti in okrepiti sisteme kakovostne dolgotrajne oskrbe, ustvariti trdno finančno podlago, izboljšati usklajevanje oskrbe ter poskrbeti za dovolj kadrov in podporo nepoklicnim izvajalcem oskrbe.
- Sedanji cikel odprte metode usklajevanja na socialnem področju bo trajal do leta 2010, ciljnega leta lizbonske strategije. Da bi dosegli dogovorjene cilje glede socialne zaščite in socialnega vključevanja, bodo potrebna močna prizadevanja, ki jih bo evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti 2010 ponovno potrdilo. Čeprav določitev nacionalnih količinsko izmerljivih ciljev in njihova opredelitev ostajata v osnovni pristojnosti držav članic, pa je mogoče pozitivno vlogo odprte metode usklajevanja na socialnem področju še naprej krepiti z določanjem nacionalnih ciljev na podlagi podatkov. Več pozornosti bi bilo treba namenjati kakovosti in kontinuiteti vključevanja zainteresiranih strani ter vključevanju socialnih vprašanj na druga področja, med drugim tudi z ocenjevanjem socialnih vplivov kot zelo pomembne sestavine celovite presoje vplivov.

VEČ INFORMACIJ

Skupno poročilo o socialni zaščiti in socialnem vključevanju za leto 2009	
Nacionalna strateška poročila	http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/strategy_reports_en.htm
Socialno vključevanje v EU	http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=423&langId=en&furtherPubs=yes
Socialna zaščita v EU	http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=423&langId=en&furtherPubs=yes
Evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti	http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=423&langId=en&furtherPubs=yes
Evropski socialni sklad	http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=423&langId=en&furtherPubs=yes
Evropski načrt za oživitvev gospodarstva	http://ec.europa.eu/economy_finance/thematic_articles/article13502_en.htm

Evropska komisija

SKUPNO POROČILO O SOCIALNI ZAŠČITI IN SOCIALNEM VKLJUČEVANJU ZA LETO 2009 – POVZETEK
Socialna vključenost, pokojnine, zdravstveno varstvo in dolgotrajna oskrba

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije

2009 – 24 str. – 14,8 x 21 cm

ISBN 978-92-79-13148-6

doi:10.2767/43689

Ta letak vsebuje povzetek Skupnega poročila o socialni zaščiti in socialnem vključenju za leto 2009 ter na podlagi nacionalnih strateških poročil, v katerih so orisane nacionalne prednostne naloge za socialno zaščito in vključenje, predstavi pregled glavnih trendov na ravni Evropske unije in posameznih držav članic na teh področjih.
Publikacija je v tiskani obliki na voljo v vseh uradnih jezikih Evropske unije.

Kako do publikacij Evropske unije

Publikacije, ki so na prodaj:

- prek EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- z naročilom v knjigarni, z navedbo naslova, založnika in/ali številke ISBN;
- z vzpostavitvijo neposrednega stika z našimi pooblaščenimi prodajalci.

Njihovi kontaktni podatki so na voljo na povezavi <http://bookshop.europa.eu> ali po faksu +352 2929-42758.

Brezplačne publikacije:

- prek EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- na predstavništvih ali delegacijah Evropske komisije.

Njihovi kontaktni podatki so na voljo na povezavi <http://ec.europa.eu> ali po faksu +352 2929-42758.

Vas zanimajo **publikacije** Generalnega direktorata za zaposlovanje,
socialne zadeve in enake možnosti?

Lahko si jih prenesete oziroma se nanje brezplačno naročite na spletni strani:

<http://ec.europa.eu/social/publications>

Na spletni strani

<http://ec.europa.eu/social/e-newsletter>

se lahko tudi naročite na brezplačno elektronsko glasilo
Evropske komisije *Socialna Evropa*.

<http://ec.europa.eu/social>

Urad za publikacije

ISBN 978-92-79-13148-6

9 789279 131486